

Discussie over de invloed van de media

Panelleden

- Ondervraagden: M. DE BOK - parlementair journalist *De Gelderlander*
DR S. FABER - burgemeester Hoogeveen en oud-lid Tweede Kamer (CDA)
MEVR. J. VAN NIEUWENHOVEN - lid Tweede Kamer (PVDA)
- Voorzitter: DRS T. PLANKEN - oud-presentator TV-rubriek *Den Haag Vandaag*
- Ondervragers: MR P.J. BOUKEMA lid Raad van State
MR E.C.M. JURGENS - oud-voorzitter NOS
DRS PH. VAN PRAAG - politicoloog Universiteit van Amsterdam

Voorzitter Ton Planken opent de discussie en stelt voor in te gaan op de mogelijke verwevenheid van parlementaire journalistiek en politiek.

JURGENS: Ik zou graag de vraag willen stellen of er een wezenlijk verschil is tussen de taak van een kamerlid en de taak van een parlementair journalist. Ik heb het daarbij niet over de wijze waarop ze hun werk uitoefenen, maar over de maatschappelijke functie die beiden uitoefenen. Daar zit van mijn kant de suggestie in dat mogelijkwerwijs beiden een controlerende taak hebben en elkaar daarom ook weten te vinden. Ik zou nadere gegevens willen hebben over de kwestie of men elkaar ziet als bondgenoten in de poging verantwoording af te dwingen en niet alleen – zoals het in negatieve zin wordt uitgedrukt – om als bondgenoten elkaar de hemel in te prijzen of elkaar bekend te maken.

FABER: In de lijn van de stelling ligt inderdaad dat ze bondgenoten zijn... Maar ik denk dat in deze televisiedemocratie twee aspecten van belang zijn. Ten eerste: een geweldige versimpeling van de problemen; ten tweede: de schijnwerpers richten zich met name op personen. De politieke agenda wordt in Nederland in hoge mate bepaald door de eerste mensen van de drie, vier grote partijen. Alles wat zij zeggen is nieuws. Ik vind dat de journalistiek daar te weinig kritisch tegenover staat. Het is ook zo dat de journalisten politici over het algemeen veel slimmer voorstellen dan zij in werkelijkheid zijn. Politici reageren vaak intuïtief, maar de journalist maakt daar in zijn column een heel scenario van alsof de politicus zoiets allemaal heel doelbewust bedacht heeft.

Mijn antwoord is dus dat zij in zekere zin als bondgenoten functioneren als het gaat om een kritische stellingname tegenover de regering. Maar ik vind – al generaliseer ik nu – dat journalisten te veel fungeren als waterdragers van politici. Daarbij speelt ook die enge subcultuur een rol..., die tot een zeker conformisme, een zekere gemakzucht leidt.

JURGENS: Mijn vraag gaat echter verder: ik denk dat politici en journalisten gemeenschappelijke belangen hebben. Het is wat eenzijdig om de journalisten af te schilderen als de ‘waterdragers van de politici’ wanneer er een gemeenschappelijk belang bestaat om feiten boven water te krijgen, de regering tot verantwoording te dwingen en het volk daarvan kond te doen.

FABER: Dat bestrijd ik, omdat het parlement niet of onvoldoende fungeert als controlerende instantie. Het grootste deel van het parlement is een verlengstuk van het kabinet geworden. De controlerende taak van de journalist zou dan des te scherper in het oog moeten vallen, hetgeen ik niet constateer...

BOUKEMA: Faber heeft de journalisten min of meer verweten dat zij zich laten gebruiken door politici: ‘te veel waterdragers voor politici’. Moet het volgens hem ook politici kwalijk worden genomen dat zij misbruik maken van journalisten?

FABER: Ik verwijt de politicus niets: die oefent namelijk zijn vak uit. Maar ik wil de kanttekening maken dat er in de parlementaire journalistiek over het algemeen te weinig mankracht is en er te weinig

financiële investeringen worden gedaan. Dat geldt als een verzachtende omstandigheid.

DE BOK: Het verbaast me dat er over die onderlinge verwevenheid van politici en journalisten zo een zorg bestaat. Van een gemeenschappelijk belang, zoals Jurgens opmerkt, zie ik heel weinig, tenzij men zegt dat de parlementaire democratie een algemeen belang is en dus een gemeenschappelijk belang van politici en parlementaire journalisten. In die zin denk ik dat er nog een ander gemeenschappelijk belang is: het goed functioneren van het parlement. Ik stel vast dat journalisten zich daar de laatste jaren meer zorgen over maken dan het parlement zelf... In de stelling wordt over subcultuur gesproken. Het verbaast mij dat mensen die zich met de werking van de parlementaire democratie bezighouden steeds maar roepen dat hier nooit iets goeds uit kan voortkomen: 'Dat staat maar met elkaar aan de tap, dat kan nooit onafhankelijke journalistiek opleveren.' Ik vind inderdaad dat één van de grootste opdrachten van de journalist is onafhankelijk te zijn, hoe dan ook. Ik heb het hierbij niet over partijdigheid, maar over onafhankelijkheid. Maar laten we eens teruggaan naar nog niet zo lang geleden: de jaren zestig. Destijds kwam ik in Den Haag aan en trof daar een parlementaire pers van hoge heren. De parlementaire journalisten waren zeer verbonden met politieke partijen. Alleen kvp-journalisten werden uitgenodigd bij kvp-persconferenties. En dat gold ook voor de andere politieke families. Die journalisten hadden aldus een zeer eenzijdige informatie, tenzij ze uit lijfsbehoud besloten om informatie aan elkaar uit te wisselen. Dat had erg weinig met onafhankelijke journalistiek te maken. Ik denk dat wij op het ogenblik als journalisten die met het parlement werken, veel onafhankelijker zijn dan onze voorgangers, ook al drinken we nu een borrel of pilsje met een politicus.

PLANKEN: Maar krijg je als parlementair journalist door veelvuldige omgang met kamerleden en andere politici niet begrip voor de moeilijkheid van hun vak?

DE BOK: Zeker, en dat is maar goed ook. Als journalist moet je proberen te begrijpen waar je bronnen mee bezig zijn; dat bepaalt namelijk de waarde van die nieuwsbron.

PLANKEN: Maar heeft dat begrip geen grote gevolgen voor de kritische opstelling ten opzichte van de politicus?

DE BOK: Begrip opbrengen voor de man of vrouw wil nog niet zeggen dat ik dat ga vermengen met de nieuwswaarde van de feiten die hij of zij noemt. Dat heeft er niets mee te maken.

VAN PRAAG: Volgens mij wordt hier een heel ideaal beeld geschetst van de onafhankelijke journalist. Ik geloof daar niets van. Als je kijkt hoe in verkiezingscampagnes lijsttrekkers gevolgd worden door journalisten, dan denk ik dat je niet kunt hard maken dat die journalisten zich zo weten te onttrekken aan de gunsten die politici uitdelen. Faber zei zojuist dat journalisten waterdragers zijn. Zeker tijdens de verkiezingscampagnes is dat juist. Als je bijvoorbeeld naar de verkiezingen van 1981 kijkt, zie je een aantal voorbeelden van lijsttrekkers die zich onttrekken aan de verantwoordingsplicht die zij hebben tegenover de kiezers. Juist in verkiezingstijd, in campagnetijd, behoren lijsttrekkers zich te verantwoorden over wat zij in de afgelopen vier jaar gedaan hebben en over wat zij van plan zijn te gaan doen in de komende vier jaar. (*Van Praag somt enkele voorbeelden op van lijsttrekkers die weigerden deel te nemen aan een debat.*) Je kunt politici niet dwingen te verschijnen. Maar van journalisten mag je verwachten dat ze dat ter discussie stellen en dat zij erop wijzen dat politici heel belangrijke taken verzaken. Dat ben ik helaas geen enkele keer tegengekomen in campagnes... Er werd ingegaan op de eisen van Den Uyl of Van Agt of wie dan ook, omdat zij zo graag die lijsttrekkers in hun programma hadden.

DE BOK: Dat is een jammerlijke zaak, daar ben ik het mee eens. Maar dat heeft niets te maken met de algemene stelling dat journalisten 'waterdragers van politici' zijn. Dat ligt kennelijk aan ons omroepbestel.

PLANKEN: Ik wil u even een andere kant uit laten wandelen: hoe zit het met de kwaliteit van de parlementaire journalisten? Ten eerste: beheersen zij een bepaald vakgebied zodanig dat zij de zaken goed kunnen beoordelen en naar de mensen kunnen overdragen? Ten tweede: beheersen zij hun journalistieke métier voldoende om nieuws op te kunnen spitten en volkomen helder te maken wat er politiek speelt?

FABER: Daar heb ik een hoge pet van op. Ik durf er bijna mijn hand voor in het vuur te steken dat de meeste kamerleden op het gebied waarop zij geen specialist zijn hun kennis ontlenen aan wat er in de kranten

verschenen is. En over het algemeen kan de weergave van de politieke documenten er best mee door.

JURGENS: Daarmee wordt meteen aangegeven hoeveel moeilijker de taak van een parlementair journalist is dan die van een kamerlid. Een kamerlid kan zich permitteren zich te specialiseren op enkele onderwerpen, terwijl in de journalistiek een vaak kleine staf een totaal aantal onderwerpen, dat die dag in de Kamer aan de orde was of door departementen werd afgescheiden, moet kunnen behandelen en analyseren. ... Politici horen pas tegen de avond, wanneer ze de krant lezen of naar *Den Haag Vandaag* kijken, wat er onder de andere collega's die dag in de Kamer is gebeurd. Want men is met de eigen commissievergadering bezig geweest en de anderen met andere zaken. Van de parlementair journalist wordt daarentegen verondersteld dat hij het allemaal overziet.

BOUKEMA: Ik geloof dat het verstandig is om een onderscheid te maken tussen de schrijvende pers en de omroep. Ik denk dat het resultaat van de degenen die voor de schrijvende pers werkzaam zijn aanvaardbaar is, niet alleen voor wat betreft de verslaglegging, maar ook inzake analyse en commentaar. Bij de omroep is het resultaat echter volstrekt beneden peil. De verslaglegging komt nog enigszins aan snee – je weet dan in redelijke mate wat er op een dag in het parlement gebeurd is –, maar het ontbreekt aan analyses van, commentaren op en achtergrondinformatie over met name de binnenlandse politiek. Er is geen rubriek die daaraan aandacht besteedt. *Den Haag Vandaag* komt daar niet aan toe. Er is op het gebied van de binnenlandse politiek niets als *Panoramiek*, dat probeert achtergrondinformatie over buitenlandse politiek te geven. Dat is een groot nadeel aan het huidige systeem...

JURGENS: De NOS mag van de omroeporganisaties geen diepgravende *Panoramiek* over binnenlandse politiek maken. Dat mogen alleen de omroeporganisaties. En die kunnen dat niet, want zij hebben maar één dag in de week. Het bestel is op dit punt zwak. Je zou veel beter de krachten kunnen bundelen en drie of vier goede actualiteitenrubrieken maken met de bestaande mankracht. Dan zou de kwaliteit van de informatie aan de kijkers en luisteraars ongetwijfeld toenemen. Maar – zoals bekend – wil men de zendtijd van de NOS juist beperken. Hier zegeviert aldus het – overigens grote – belang van onafhankelijke berichtgeving over de kwaliteit.

PLANKEN: Maar binnen de gegeven kaders kan men altijd nog proberen de kwaliteit te verhogen. Hoe komt het nu dat de niet-NOS-zendgemachtigden tot zo een bescheiden kwaliteit komen voor wat betreft Haagse televisie- en radioverslaggeving?

JURGENS: Geen enkele omroep kan zich permitteren om voor die ene dag in de week dat men uitzending heeft op de televisie (en misschien twee dagen in de week voor de radio) de hele week een aparte ploeg in Den Haag te hebben. En naar mijn mening kun je alleen goed verslag geven van wat daar gebeurt als je er de hele week bent en niet alleen de dag dat je uitzending hebt. Maar dat is voor de omroepen onmogelijk en de enige constant aanwezigen zijn dan ook de ploegen van het *Journal*, de *Radio-Nieuwsdienst* en *Den Haag Vandaag...* Maar aan diepgravende achtergrondverhalen komt men niet toe. Het *Journal* is, net als de *Radio-Nieuwsdienst*, niets anders dan een verzameling krantekoppen en je kunt met krantekoppen nu eenmaal geen diepgravende analyses geven.

PLANKEN: Wanneer we nu de TV even laten rusten, hoe zit het dan met de kwaliteit van de journalisten bij de kranten?

DE BOK: Met volle overtuiging zeg ik dat vele collega's in Den Haag zeer goede journalisten zijn en dat vele collega's goed thuis zijn op specifieke vakgebieden en weten hoe men analyserende, opiniërende journalistiek moet bedrijven. Maar ik wil daarbij het volgende opmerken. Te veel collega's komen te onvoorbereid in de parlementaire journalistiek terecht, zonder voldoende basiskennis over hoe de parlementaire democratie functioneert. Daarnaast is er – en ik herhaal wat Faber eerder opmerkte – te weinig mankracht in Den Haag. De dagbladen onderschatten nog steeds wat er allemaal in Den Haag omgaat. Op de eindredacties doet men veel te gemakkelijk alsof het gaat om een competitie van voetbalclubs. Daardoor staan sommige journalisten niet alleen onder druk van politici, maar ook onder druk van eindredacties met hun eigen opvattingen over politiek. Gezien de complexiteit van de problematiek die in Den Haag aan de orde is, is het daarom noodzakelijk dat parlementaire redacties worden uitgebreid, waarbij gelet moet worden op deskundigheid... Deze situatie van onderbezetting en overbelasting leidt wel eens tot fouten, maar men kan niet stellen dat de parlementaire journalistiek aan kwaliteitsgebrek lijdt en daardoor zichzelf tot 'waterdragers van de politici' heeft verklaard.

PLANKEN: Laten we nog eens terugkeren naar het thema van het vertekende beeld dat mogelijk ontstaat wanneer journalisten ook politieke oogmerken hebben en politici gebruiken.

BOUKEMA: Of journalisten politieke oogmerken hebben, onttrekt zich een beetje aan mijn waarneming. Het is wel een hinderlijke situatie wanneer zij zo duidelijk politiek geëngageerd zijn dat de onafhankelijkheid van de berichtgeving in het gedrang komt... Wat de politici betreft heb ik aan de ene kant begrip voor de behoefte om hun politieke visie zo duidelijk mogelijk voor het voetlicht te krijgen. Maar wanneer door het najagen van individuele voordelen (bijvoorbeeld herverkiezingen) aan het publiek onvoldoende duidelijk wordt gemaakt waar het eigenlijk om gaat, dan vind ik dat een kwalijke zaak.

FABER: Laat ik inzake het gebruik van de media door politici een voorbeeld geven. Als er in een kabinet meningsverschil bestaat over een onderwerp en de betreffende vakminister dreigt de zaak te verliezen, dan is het voor hem zaak dat hij gaat praten met een bevriende journalist, zodat het probleem naar buiten komt. Daardoor kunnen allerlei krachten gemobiliseerd worden, waardoor hij toch nog zijn zin zal kunnen krijgen. Daarmee is die bewindsman niet te laken: hij maakt gebruik van een democratisch instrument om zijn eigen oogmerken te realiseren. Dat is volstrekt legitiem. De bewindsman vecht voor zijn zaak en gebruikt dan de publiciteit om die alsnog verwezenlijkt te krijgen.

DE BOK: Dat klopt, maar het probleem daarbij is dat de journalist die deze mededeling van de minister wil verifiëren stukloopt. Anderen hebben er immers geen belang bij om te bevestigen wat die minister uit het kabinet gekletst heeft. Dezelfde problematiek doet zich overigens ook voor bij fracties. Heet dat manipuleren? Ik denk dat er manipulatie in kan zitten. Wij moeten als journalisten zo iets proberen te verifiëren, maar dat lukt heel vaak niet. En dan sta je voor de keuze: breng ik het of breng ik het niet? Zeker wanneer het bericht uit het kabinet komt – bij de fracties geldt dat veel minder – moet je, denk ik, in vele gevallen tot de afweging komen het wel te publiceren... Een eerste criterium hierbij is de betekenis van de zaak die wordt aangesneden. Een tweede criterium is de betrouwbaarheid en de vertrouwensrelatie tussen de informant en de journalist... Vaste

normen kun je daar echter niet voor stellen: je voelt het of je voelt het niet, je kent mensen of je kent ze niet goed.

PLANKEN: Maar laten kamerleden zich van hun kant ook gebruiken door journalisten voor bepaalde doeleinden?

VAN NIEUWENHOVEN: Zeker, dat komt heel vaak voor. Met name bij de televisie gebeurt het nogal eens dat een journalist van een bepaalde rubriek van tevoren zegt: 'Als je nu dat en dat te melden hebt over het wetsontwerp, dan kunnen we daar een incident met nieuwswaarde uit creëren.' Het liefst in het weekend, zodat de journalisten het op maandag in de krant kunnen zetten. In die zin laten politici zich inderdaad gebruiken. Maar dat hoeft niet te betekenen dat de essentie van de informatie daardoor verandert. Vaak wordt alleen vooruitgelopen op een parlementaire behandeling die de week erna plaatsvindt. Sommige critici zeggen dan dat je niet vooruit mag lopen op de openbare behandeling. Nu, een tv-rubriek speelt zich ook in de openbaarheid af... Een kamerlid onderneemt dan wel eens iets wat hij anders niet gedaan zou hebben. Ik weet bijvoorbeeld dat het voorkomt dat parlementaire tv-rubrieken brieven aan kamerleden schrijven in de trant van: 'Kun je niet eens interrumperen, anders wordt mijn beeld zo saai.'

Voorzitter Ton Planken leidt de discussie weer terug naar de vraag of de media een vertekend beeld geven van de politieke werkelijkheid. Vanuit de zaal wordt hierover de volgende vraag gesteld:

Leidt het beroeps cynisme van de parlementaire journalist er niet toe dat hij een motie of een wetsinitiatief pas dan interessant vindt wanneer de coalitiegelederen doorbroken lijken te worden? Anders gezegd: aan kansloze of kansloos geachte moties van de zijde van de oppositie zou hij geen aandacht besteden. Gaat hij daarmee niet in essentie voorbij aan zijn taak van zorgvuldige en objectieve voorlichting?

DE BOK: Op deze vraag antwoord ik al gauw ja. Dat heeft te maken met de macht in de Kamer en die ligt bij de regerende meerderheid. Die meerderheid maakt uit – als het goed is – wat het kabinet kan doen en wat het niet kan doen. Moties van de oppositie waarvan je bij voorbaat weet dat ze kansloos zijn, zullen veel minder snel tot publikatie leiden.

Dat is zonder meer waar. Uit het oogpunt van de democratie is dit niet goed, net zo min als het feit dat kleine partijen nauwelijks aan bod komen in de journalistiek. Dat trek je nooit meer recht bij de verkiezingen. Maar dan stuit je al gauw op het probleem van de ruimte in de krant: de 'highlights' uit de politiek vormen nu eenmaal het nieuws en die moeten het eerst gebracht worden.

BOUKEMA: We hebben het over vertekening, maar ik heb eigenlijk nog weinig gehoord over de mate waarin die vertekening schadelijk wordt geacht voor het functioneren van het parlementaire systeem als zodanig. Dat er vertekening is, grove of minder grove, is duidelijk. Ik denk dat zowel politici als journalisten daaraan schuldig zijn. Maar is zij schadelijk voor het goed functioneren van het politieke systeem? Misschien is dat alleen het geval wanneer de mensen weten dat er van vertekening sprake is en minder als zij dat niet weten. ... Misschien zelfs zou het voor het parlementaire bestel nog schadelijker zijn indien er geen vertekening optrad als gevolg van het optreden van de media. Want we hebben nu 'verschrikkelijke' dingen gehoord over wat er in het parlementaire werk gebeurt. Als dat allemaal geopenbaard werd, zou het dan een nog veel grotere schade met zich meebrengen dan de vertekening zoals die op het ogenblik plaatsvindt?

DE BOK: Vertekening van de werkelijkheid treedt op en dat is zeer slecht voor de parlementaire democratie. Hiervoor zie ik echter geen oplossing... Openbaarmaking van de 'verschrikkelijke dingen', waar Boukema het over had, zou evenwel niet tot een nog grotere schade voor het functioneren van de parlementaire democratie leiden. Ik denk dat er dan vooral schade zou ontstaan voor bepaalde politieke partijen.

Voorzitter Ton Planken sluit de discussie nadat hijzelf enkele aanzetten heeft gegeven voor oplossingen voor de geconstateerde problemen:

De parlementaire journalistiek is wel degelijk te versterken door wat meer mankracht, meer opleidingsmogelijkheden (ad hoc, 's avonds of 's zomers) voor journalisten, waardoor de onafhankelijkheid wordt vergroot, meer ruggesteun voor de journalisten van hun leidingen of hoofdredacties en minder kniebuigingen voor de populariteitsslagen die nu gaande zijn. Ik denk dat zoiets zeker helpt. Want als je de kijker, lezer of kiezer niet helpt aan de essentie van wat er aan beleid wordt

gedaan en je vertelt hem niet wie daar nu precies voor verantwoordelijk zijn, dan kan hij niet in actie komen en zijn stem niet goed bepalen. Dan ben je bezig met het slopen van de parlementaire democratie.